

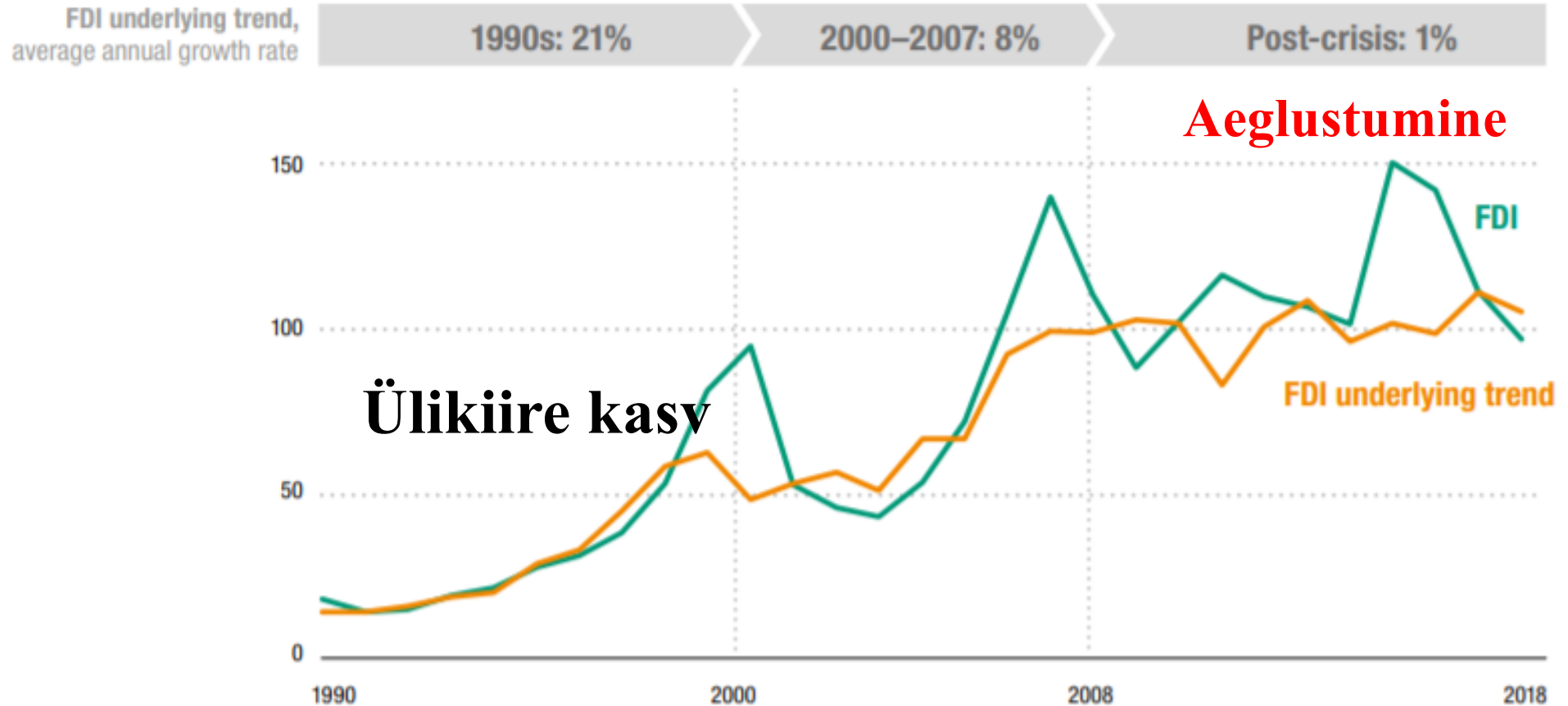

VÄLISINVESTEERINGUTE ROLL MAJANDUSES

Urmas Varblane

Saaremaa Ettevõtluspäeva veebikonverents, 8.10.2020

Otseste välisinvesteeringute kasvu kolm etappi maailmas 1990-2018

Source: UNCTAD, FDI/MNE database (www.unctad.org/fdistatistics); UNCTAD estimates.

Välisinvesteeringute kasulikkus sihtriigi seisukohalt

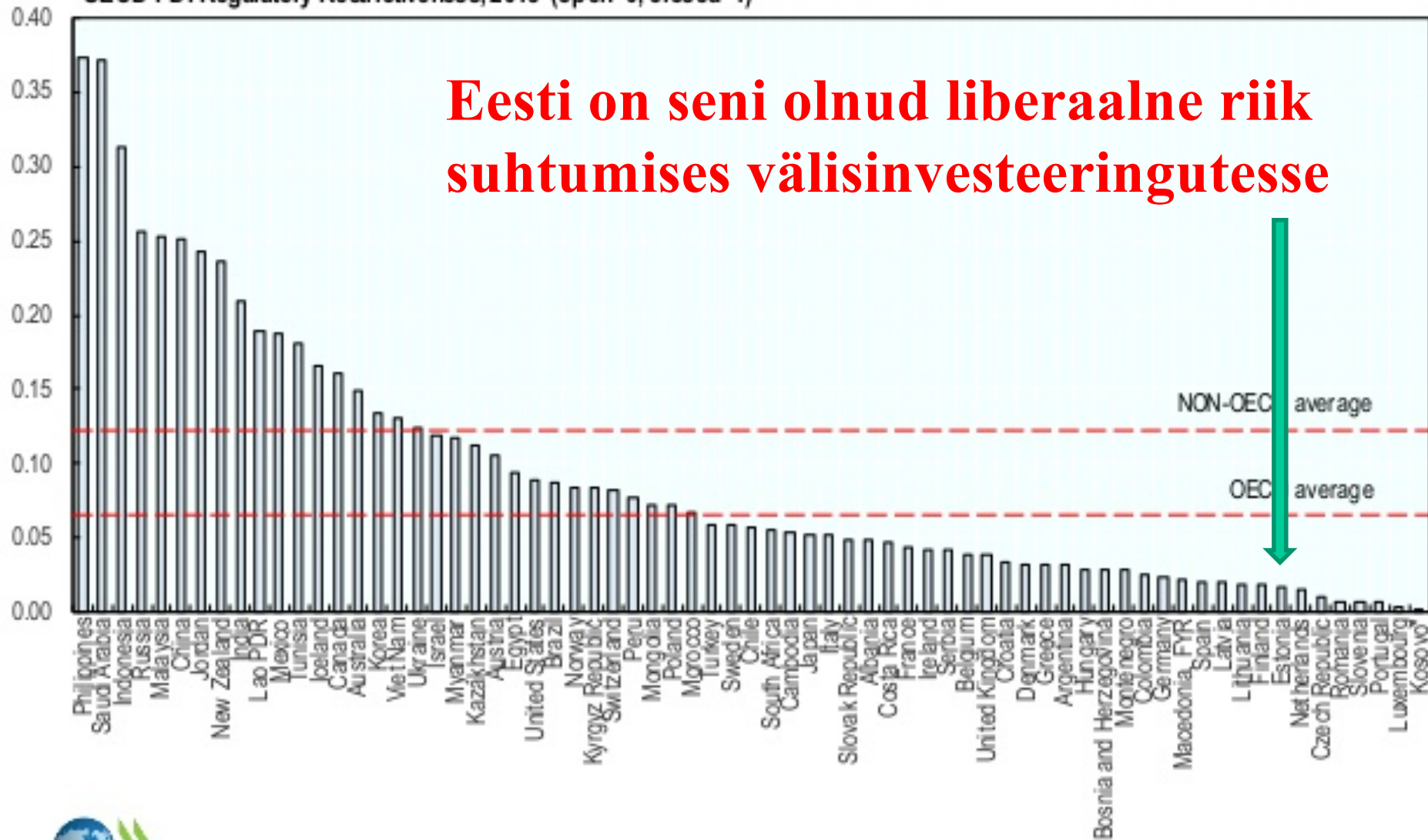
- **ressursside, tehnoloogia ja teadmuse
sissevooluna;**
- **kaubavahetuse loojana;**
- **konkurentsi elavdajana**
- **maksebilansi tasakaalustajana**

Kaudsete ehk *spillover*-efektide peamised kanalid

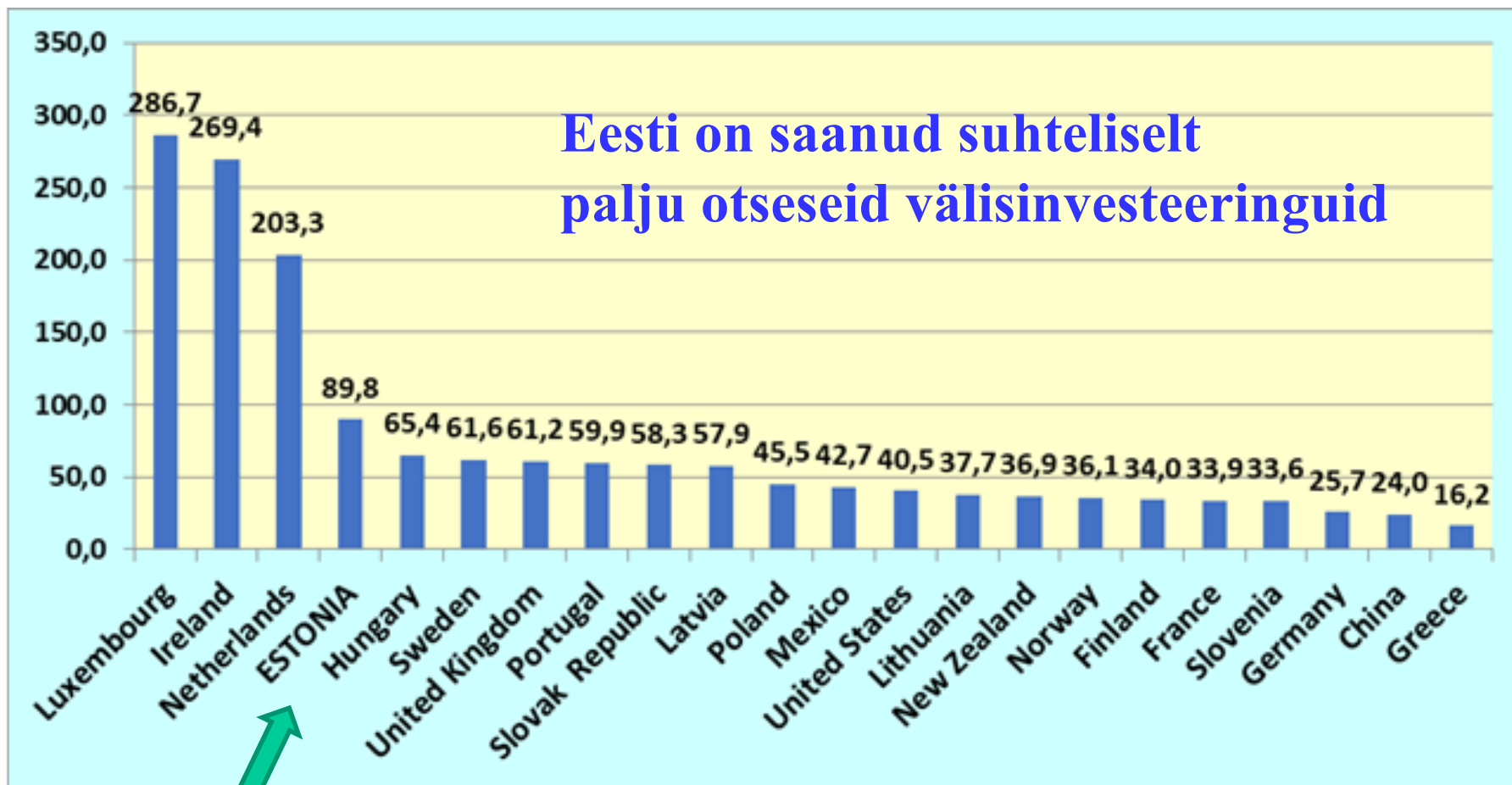
- *demonstratsiooniefekt*: kohalikud ettevõtjad imiteerivad MNE tootmisprotsesse ja tööviise;
- *väljaõppeefekt*: töötajate liikumine MNE tütaretevõttest tööle teistesse ettevõtetesse;
- *konkurentsiefekt*: MNE tüharetevõtte konkurents sunnib kohalikke tootjaid konkurentsist püsimiseks võtma kasutusele uusi tehnoloogiaid ja tööviise (**OVI positiivne mõju**); samas võib kohalik ettevõtte kaotada oma turuosa uuele konkurendile (**OVI negatiivne mõju**);
- *ekspordiefekt*: kohalikud tootjad omandavad MNE tüharetevõtetelt eksportimisalaseid teadmisi

FDI Restrictiveness Index, 2018

OECD FDI Regulatory Restrictiveness, 2018 (open=0; closed=1)

Riikide järjestus riiki saabunud investeringute suhte alusel sisemajanduse kogutoodangusse (protsentides) 2017.a seisuga

Välisosalusega ettevõtluse osatähtsus Eesti majanduses 2008-2018

(protsentides üle 20 töötajaga ettevõtete hulgas)

	Aasta	Töötajate arv	Müügitulu	Eksport	Ärikasum	Lisandväärtus
Kogu majanduses	2008	33,9	40,7	53,5	48,5	39,9
	2013	37,1	44,6	59,0	37,1	40,3
	2018	37,4	41,5	54,5	44,6	40,7
Töötlevas tööstuses	2008	44,3	52,7	64,1	48,8	49,0
	2013	45,2	58,9	67,1	51,7	50,0
	2018	45,6	53,7	60,5	57,0	50,2

Eesti majanduses tervikuna andsid välisomandis ettevõtted 2018.a. 41% käibest, 37% tööhõivest ja 55 % ekspordist

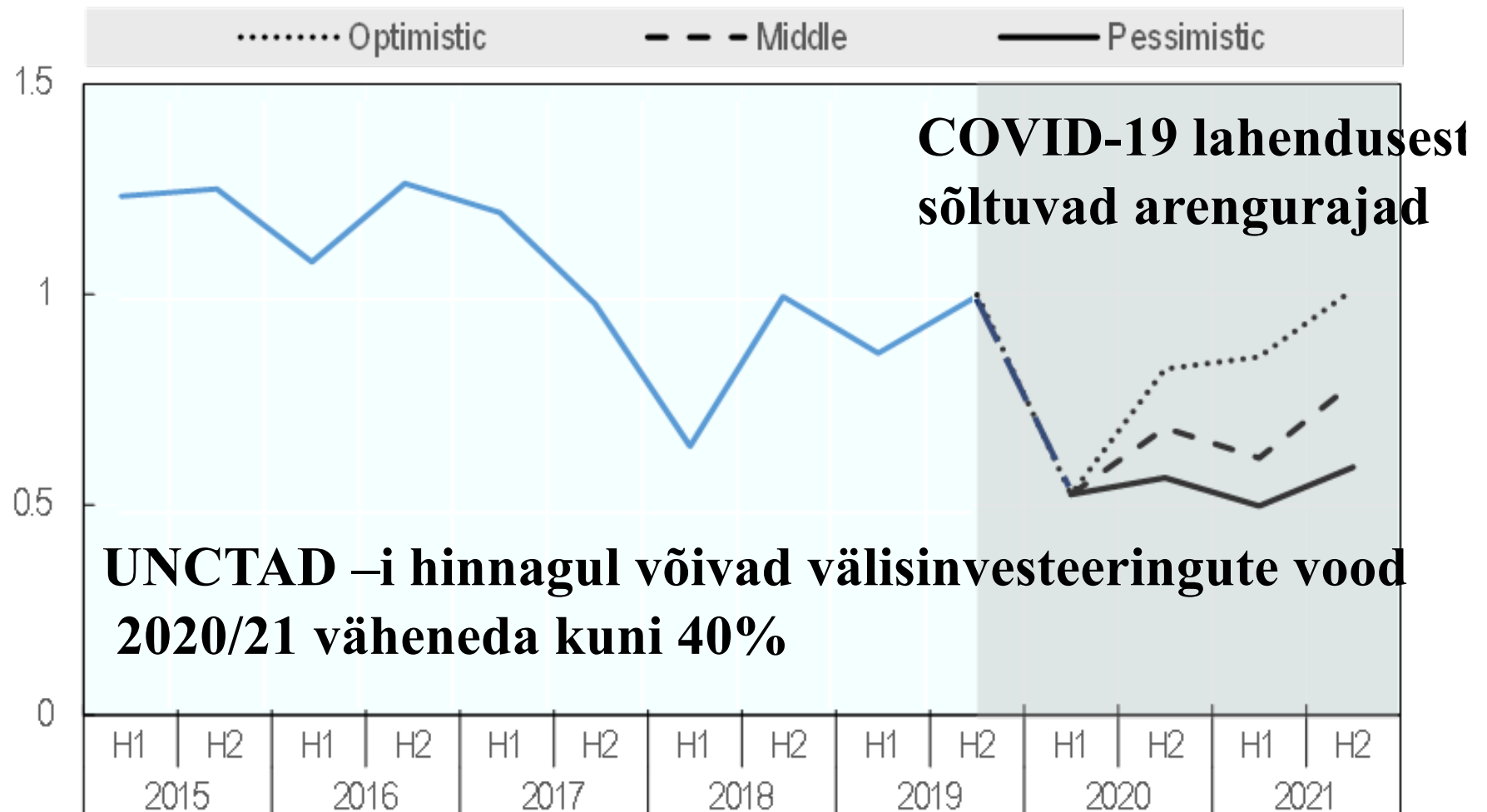
Arvutatud Eesti Statistikaameti andmete alusel

Välisosalusega ettevõtluse osatähtsuse muutumine Eesti töötlevas tööstuses 1996-2017 (%)

Tööstusharud	Töötajate arvus (%)			Käibes (%)			Ekspordis (%)		
	1996	2007	2017	1996	2007	2017	1996	2007	2017
Toiduainetööstus	11	37	40	20	47	52	19	51	63
Tekstiilitööstus	59	63	51	78	64	70	72	76	76
Rõivatööstus	13	31	40	11	40	49	9	58	55
Puidutööstus	10	27	37	12	39	40	14	48	43
Paberitööstus	54	74		63	88		82	98	
Trükitööstus	6	21	12	10	25	13	9	21	12
Keemia- ja põlevkivitööstus	16		72	37		52	51		48
Kummi- ja plastitööstus	16	36	64	28	42	61	35	64	73
Ehitusmaterjalitööstus	31	41	42	54	62	55	91	85	53
Metallitööstus	6	16	22	6	31	27	8	48	34
Masinaehitus	7	35	52	17	43	51	28	61	54
Elektroonika- ja optikatööstus	21	76	95	45	75	98	49	84	99
Transpordivahendite tööstus	16	44	58	11	42	74	11	53	78
Mööblitööstus	11	29	31	18	33	33	26	53	40
Muud	2	26	62	4	17	71	4	21	76

Millised on edasised väljavaated otsestele välisinvesteeringutele?

Projections of FDI flows through the end of 2021, H2 2019=1

COVID-19 ja otsesed välisinvesteeringud

- **Uue teadmuse otsimise suunatud OVI** (nt. tervishoid, infotehnoloogia) **võib pikemas plaanis kasvada**
- Energia nõudluse järsk vähenemine **mõjub negatiivselt ressurssidele orienteeritud OVI-le**
- **Tulevikutrendid efektiivsusele suunatud OVI-le väga erinevad**
 - Üks rühm hargmaised ettevõtteid võivad hakata ümber mõtlema oma geograafilist ja sektoraalselt paiknemist ja **lühendada oma tarneahelaid**
 - Teine rühm hargmaiseid ettevõtteid soovivad oma tarneahelaid tugevdada olemaks valmis tulevasteks piirkondlikeks shokkideks. Tulemuseks **investeeringute vähendamine ühes piirkonnas ja suurendamine teises**
 - Lisaks **kaubandussuhete pingestumine maailmamajanduses sunnib ettevõtteid oma väärtusahelaid üle vaatama**
 - Seega **võib reshoring olla COVID-19 järel kasutusel, kuid pikemas vaates jääb offshoring ikkagi atraktiivseks hargmaistele ettevõtetele**

Mis muutub majanduses pärast kriisi?

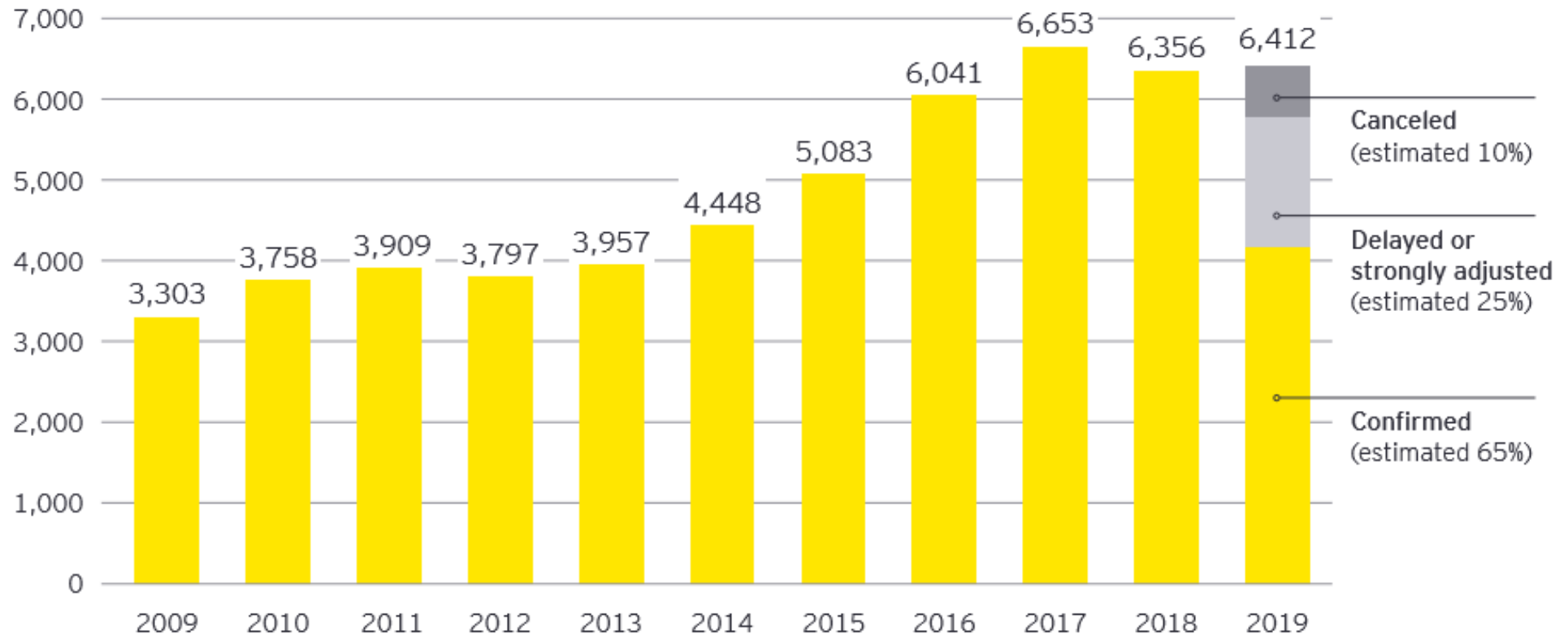
a) RAHVUSVAHELISEL TASANDIL

- **Hiina suurendab enda rolli** maailmamajanduses (eriti *soft power*)
- Ülemaailmsed **väärtusahelad muutuvad regionaalsemateks**
- **Tehnoloogiline lahkukasvamine** Lääs vs Ida süveneb
- **Struktuurimuutused** – e-kaubanduse uus kasv, strateegilised töötleva tööstuse harud Läänes kasvavad

b) EESTI ETTEVÕTLUSE JAOKS

- **Uued võimalused regionaalsemates väärtusahelates**
 - A. Nearshoring** – otsitakse partnerid lähedamatest riikidest
 - B. Backhoring** – tuuakse osa ettevõtteid või nende tegevusest Hiinast tagasi
 - C. Reshoring** – ettevõtte või osa selle tegevusest viiakse Hiinast ära teistesse sama piirkonna riikidesse (nt.Vietnam) või Ameerikasse (nt.Mehhiko) või Euroopasse (nt. Poola) **EESTI ?**
- **E-lahenduste müük** (ka riigi tasandil lahendusi oleks vaja müüa)
- **Hea hakkamasaamine COVID-19 riigi tasandil** – toetab püüdlusi

Mis on juhtunud välisinvestorite kavandatud projektidega Euroopas?

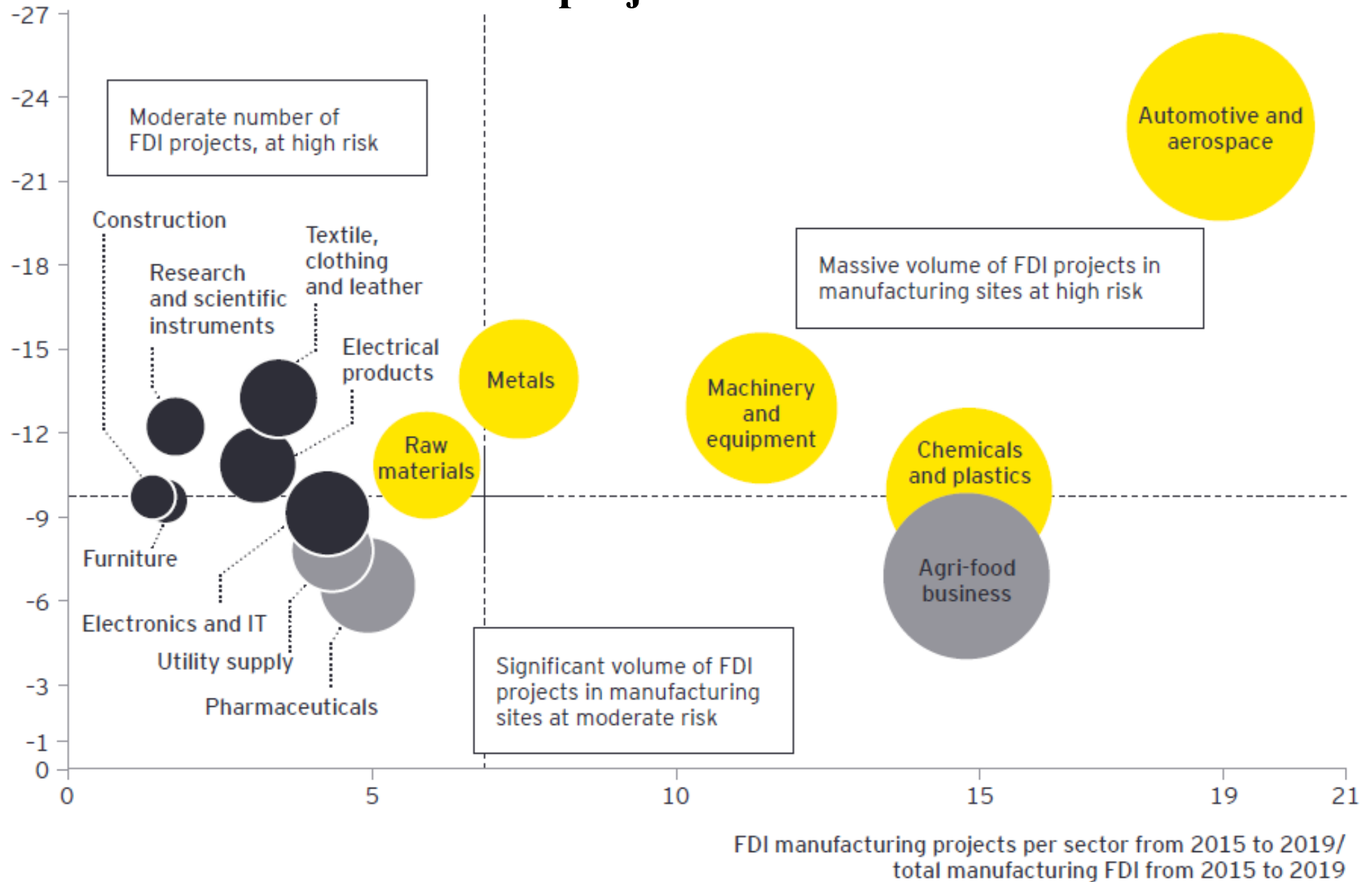

Source: EY European Investment Monitor (EIM) 2020.

2019.a. kavandatud projektidest 10 % on tühistatud ja 25 % edasi lükatud

Projected impact on 2020 growth (%)

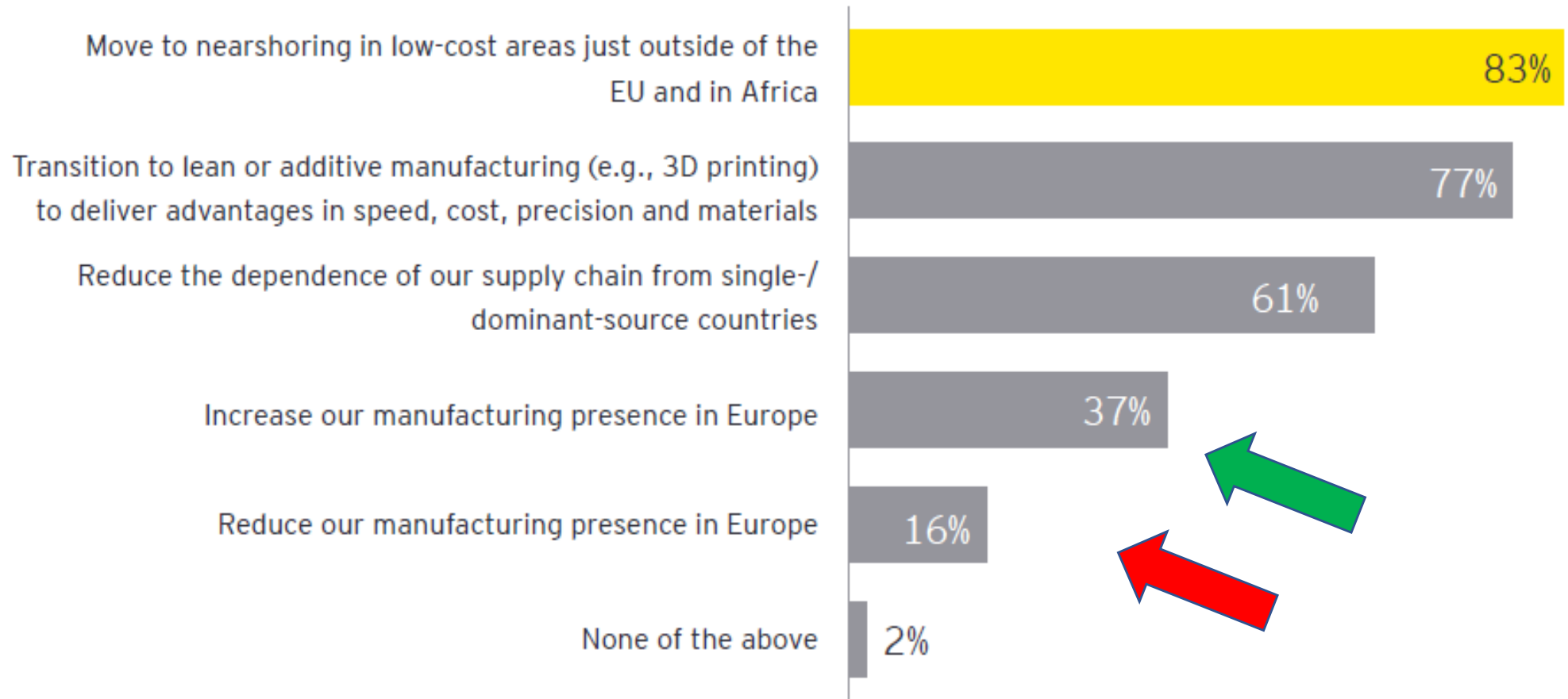
Milliste projektide elluviimine on ohus?

Sources: EY European Investment Monitor 2020; Oxford Economics.

Note: circles are proportionate to the number of FDI projects in the period 2015-19.

Kuidas te kohandate oma strateegiat COVID-19 tingimustes?

Millised strateegilised arengusuunad tugevnevad COVID-19 järgselt (Ernst & Youngi küsitlusest mais 2020)

Automatiseerimine (inimtöö asendamine)

Adoption of technology that automates manual human processes

82%

Looduskeskkonna kestlikkus

Focus on sustainability and climate change

57%

Üleilmastumise ümberpööramine

Reversal of globalization

56%

Digital customer access to services

55%

Government intervention in, and regulation of, business and the wider economy

25%

Reshored or nearshored supply chains in Europe

21%

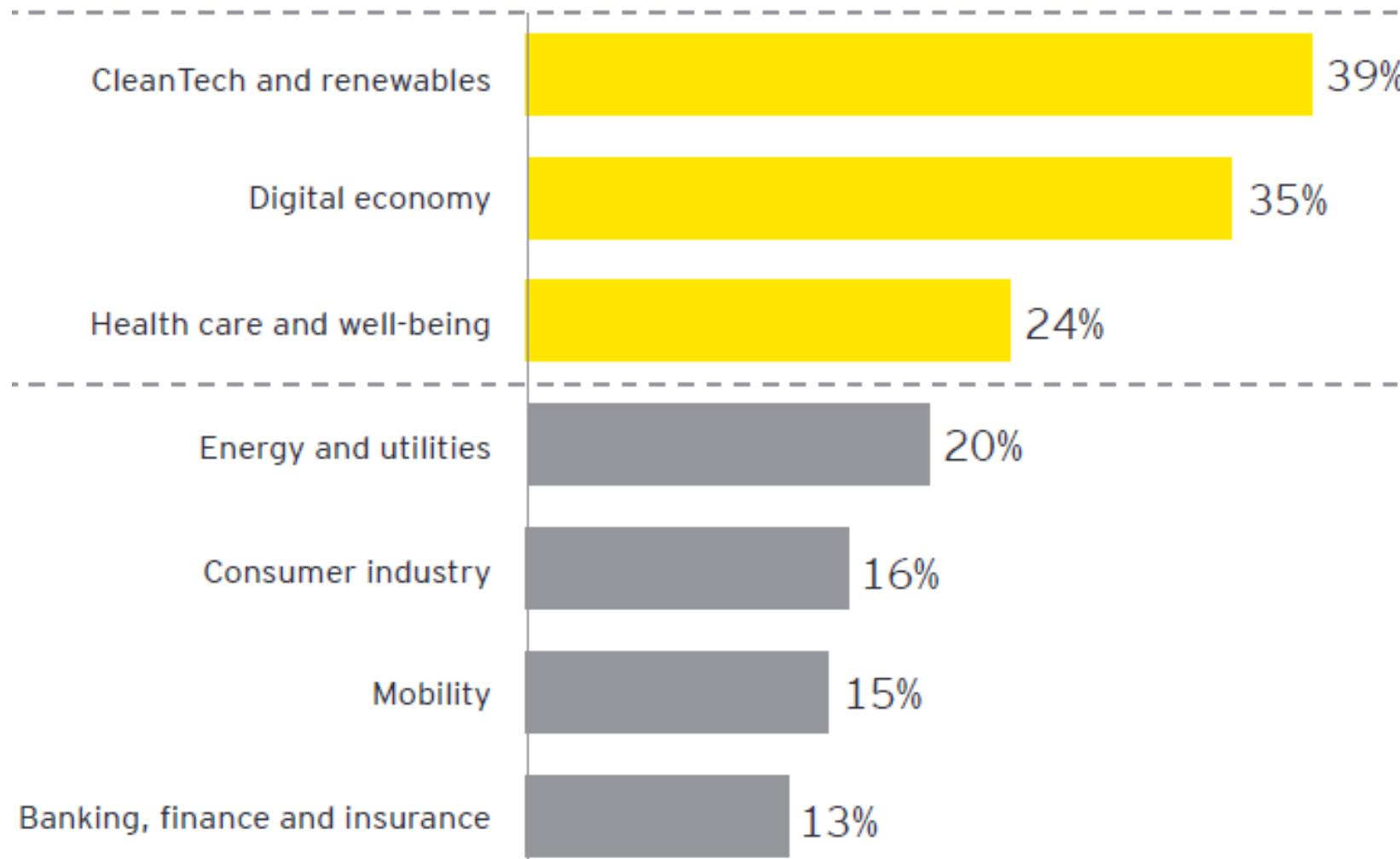
Geopolitical tension

3%

Millised on põhilised strateegiad Eestis asuvates välisosalusega ettevõtetes konkurentsivõime säilitamiseks

- 1) Automatiseerimine, digitaliseerimine** – igal moel töötajate asendamine seadmetega (nt. TOFTAN 2 tehases on vahetuses töö 7 inimest)
- 2) Toodangu struktuuri muutmine** – odvamate tootekategooriate vahetamine kallimate vastu (nt. Stoneridge tegevus Suurbritanniast ja Rootsist töö neile ja Eestis varem tehtud töö Suzhou tehasesse Hiinas).
- 3) Paindlikkus, lühikesed partiid, kvaliteet, sage ja täpne tarne otse tarbijale** – nt. Ionix kaablikomplektid Rolls Royce lennukimootoritele
- 4) Põhimõtteliselt uute tootmistehnoloogiate rakendamine** – nt. Linda Nekari Isomix tehnoloogia – kiirendas kääritamisprotsessi ca 8 korda

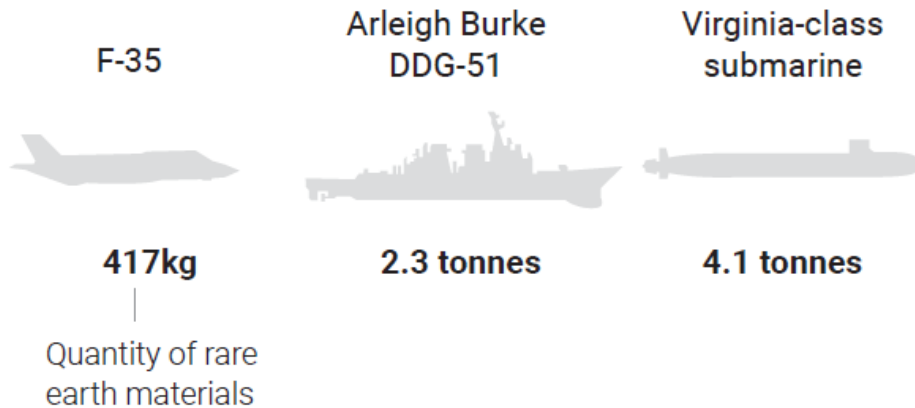
Millised majandusharud on tulevased Euroopa majanduskasvu vedurid? (protsent vastanutest)

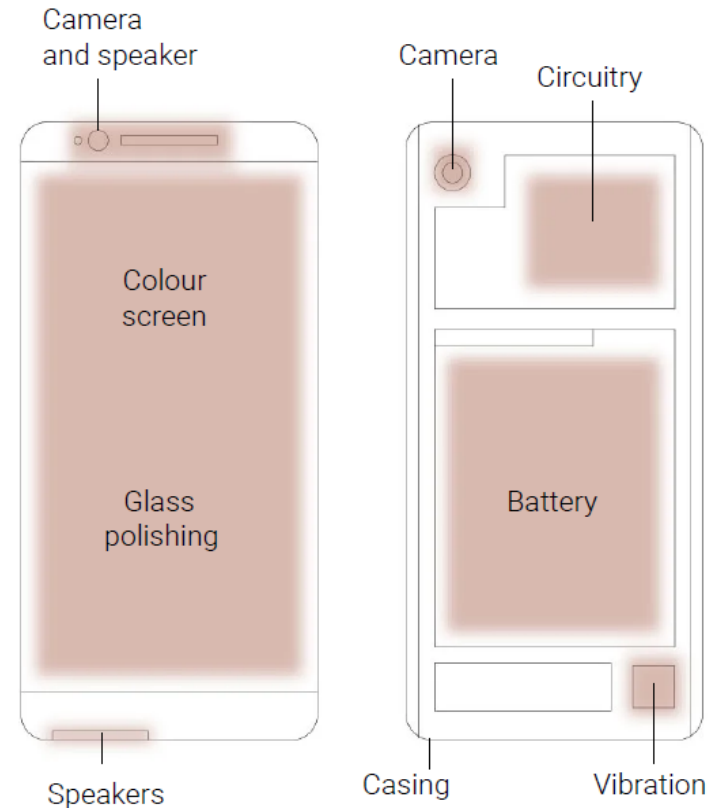
NÄIDE – väärtusahelate regionaliseerimisest

Kus on vaja muldmetalle?

Rakettide juhtimisseadmetes
Mobiiltelefonides
Arvutite kõvaketastes
Elektriautodes
Tuulegeneraatorites
Jne.

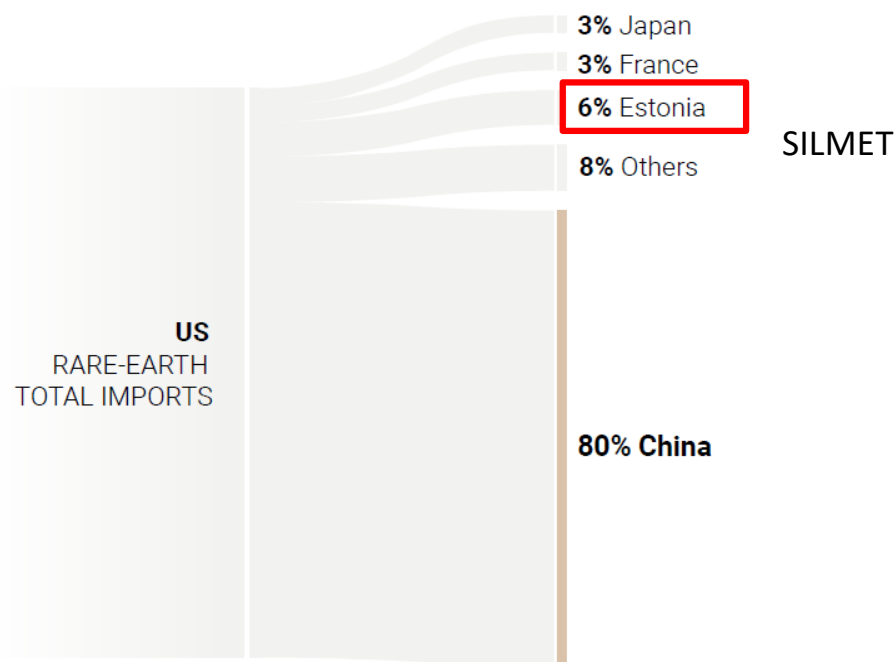
Allikas. South China Morning Post, 2020, infograafika

Only **0.25 g** of rare earths are needed to create a mobile phone even though they are vital for almost all the parts

Muldmetallide import – strateegiline probleem USA ja Hiina suhetes

Missugustest riikidest saab USA oma vajaliku muldmetallide komplekti?

Hinnatud varud maailmas	120 milj. tonni
s.h. HIINA	44 milj. tonni
BRASIILIA	22 milj. tonni
VIETNAM	22 milj. tonni
VENEMAA	12 milj. tonni
INDIA	9,6 milj. tonni
AUSTRAALIA	3,4 milj. tonni
USA	1,4 milj. tonni

Toodang 2018.a maailmas kokku	170 000 tonni
s.h. HIINA	120 000 tonni
BRASIILIA	1 000 tonni
VIETNAM	400 tonni
VENEMAA	2600 tonni
INDIA	1800 tonni
AUSTRAALIA	20 000 tonni
USA	15 000 tonni

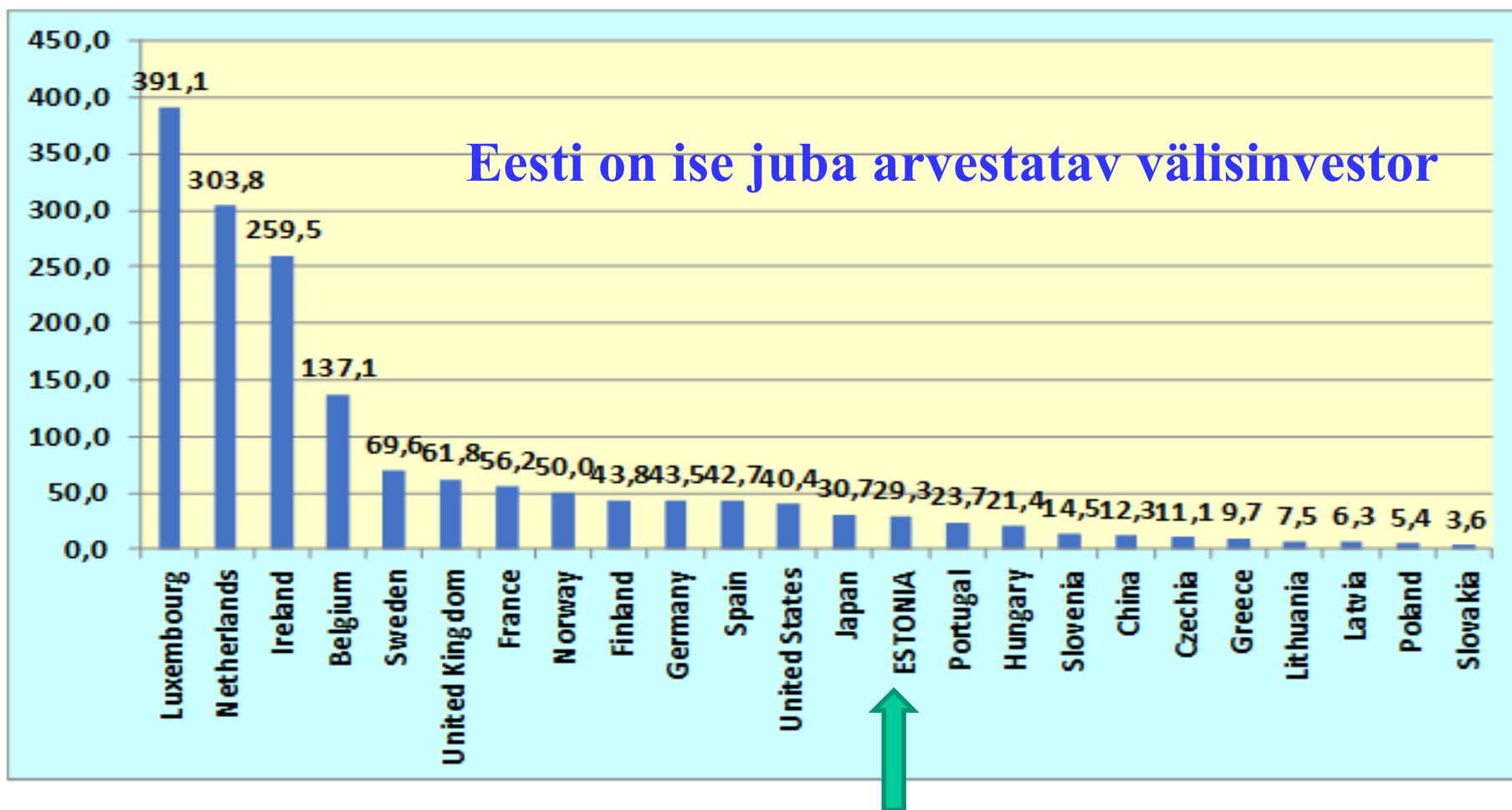
Allikas. South China Morning Post, 2020, infograafika

Eesti ettevõtjad on samuti välisinvestorid

Nt. Krimelte ekspordib enam kui 60 riiki ja toodab neljas riigis

Riikide järjestus väljaspoole tehtud investeeringute suhte alusel sisemajanduse kogutoodangusse (protsentides) 2017.a seisuga

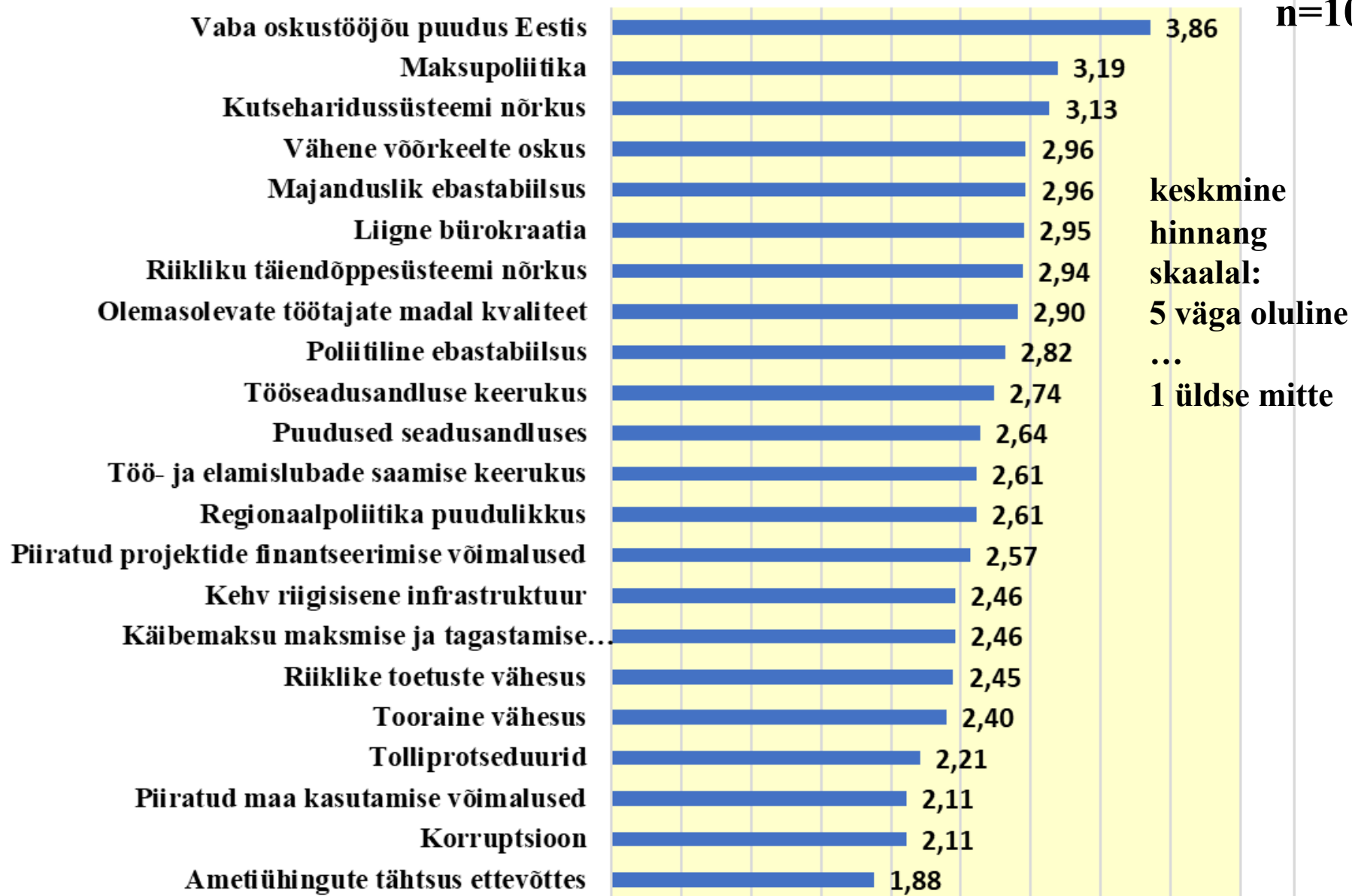

Välisinvesteeringute vood Eesti töötlevas tööstuses 1994-2019 (milj. EUR)

Millised probleemid takistavad Teie ettevõtte arengut ja/või ettevõtte edasist laienemist Eestis?

n=108

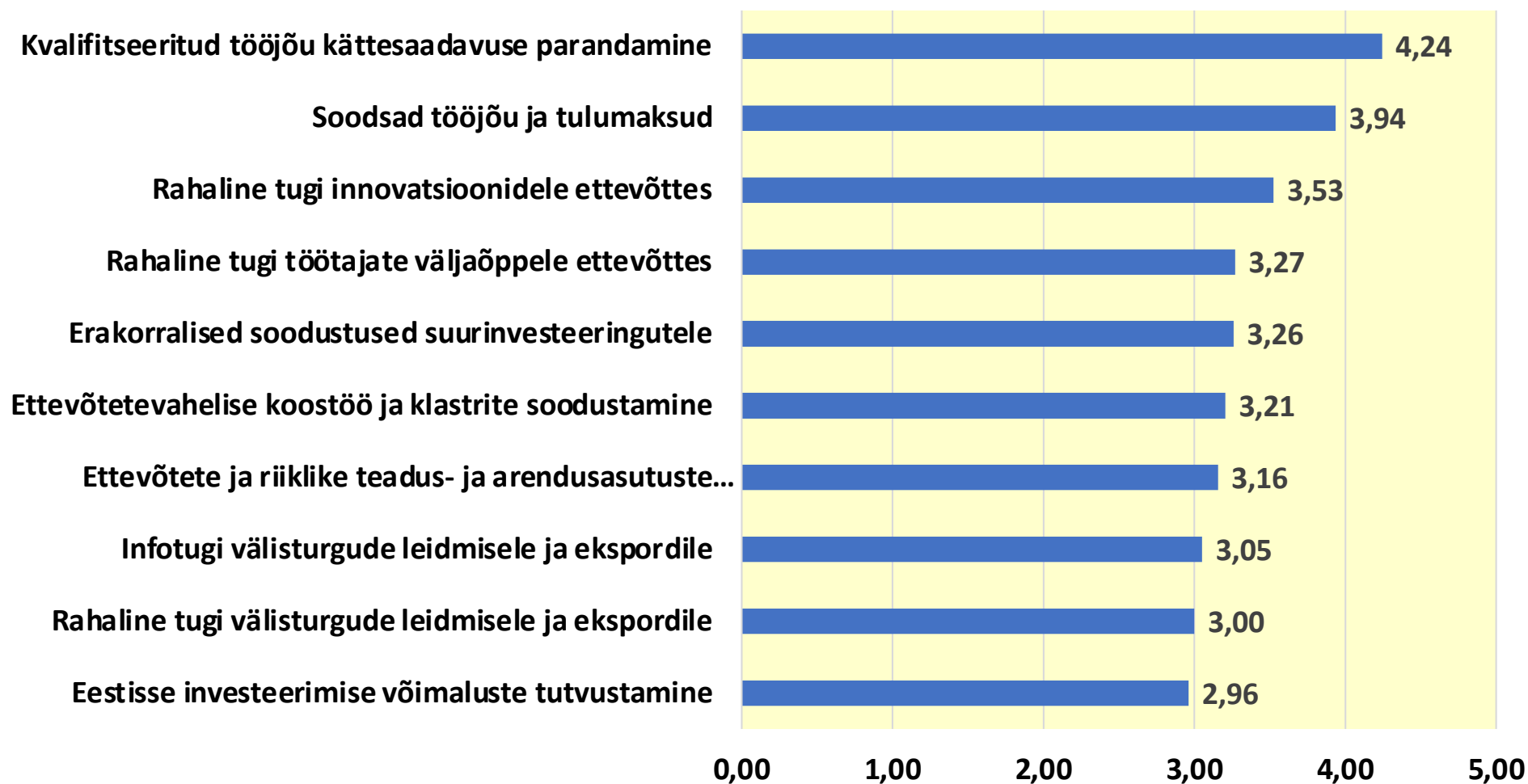

keskmine
hinnang
skaalal:
5 väga oluline
...
1 üldse mitte

Küsitlus „Välisinvestor 2019“

0,00 0,50 1,00 1,50 2,00 2,50 3,00 3,50 4,00 4,50

Tegurite olulisus Eestis laienemise otsuse võimaliku mõjutajana (maks 5...min1)

Küsitlus „Välisinvestor 2019“

N=84

Soovitused soodsa investeerimiskliima loomiseks ja säilitamiseks (küsitluse „Nutikad välisinvesteeringus 2019“ alusel)

- 1) stabiilse makromajandusliku keskkonna loomine ja hoidmine;** vältida järske pöördeid riigi poliitikates ja strateegiates ja teha rohkem pikaajalisi plaane

„olla rohkem maailmale avatud, teha vähem populistlikku „poliitilist showd“ nt. seoses välistööjõuga ja e-valimistega ja pensionireformiga, aga ka Soomesse suhtumisega“

- 2) investorid ootavad valitsuselt esmajoones liberaalse majanduspoliitika järgimist -** lihtsustada kolmandate riikide tööjõu kasutamist nii palganõuete kui kvootide leevendamise kaudu s.h. lihtsustada ka välistööjõu pereliikmete Eestisse toomise reegleid

- 3) Säilitada võimalikult lihtne maksusüsteem**

lihtsustada ja/või vähendada tööjõu maksustamist (nt. muuta praegust tulumaksusüsteemi varasemaga sarnasemaks, kehtestada sotsiaalmaksu lagi või vähendada sotsiaalmaksu ja tervisekindlustusmaksu riigis ajutiselt viibivatele välistöötajatele), vähendada erisoodustusmaksu nt. optsioonidelt või töötajate tervise- ja transpordikuludelt

4) Katsed mõjutada välisinvestorite otsuseid ainult maksusoodustustega ei ole piisavad. Maksusoodustused toimivad vaid koos teiste teguritega, mis muudavad piirkonna atraktiivseks

5) Tööjõu puudus ja tööjõu kvaliteet- investeeringud inimvarasse on olulised

- *õpetada välja tootmisinsenere, muid tootmisvaldkonna spetsialiste ja logistikuid*
- *suurendada IT hariduse finantseerimist, vaja on rohkem ja paremaid lõpetajaid*
- *õpetada rohkem andmetöötlust ning pigem õpetada programmide üldisemalt arusaamist*
- *parandada ettevõtlusharidust ja muude spetsialistide ettevalmistust (et neil oleks rohkem praktilisi oskusi), nt. tuua ülikoolidesse rohkem praktikuid oma kogemusi jagama*
- *õpetada (kutse)koolides paremini tööohutust ja keskkonnakaitset*

6) Tõhusam, vähem bürokraatlik riik

- *vähendada bürokraatiat igasuguste lubade menetlemisel, sh. seoses välistööjõuga;*
- *lühendada keskkonnamõjude hindamiseks ja kaevandamislubade saamiseks kuluvat aega;*
- *vähendada bürokraatiat riigihangetel*
- *vähendada bürokraatiat teadusasutuste ja ettevõtete vahelise koostöö finantseerimisel*

- 7) Eesti on arengutasemel, kus algab **valikuline lähenemine välisinvestoritesse**. Kuid Eesti poolne investoritesse valikuline suhtumine **eeldab, et Eestil on pakkuda haritud ja sobivat tööjõudu erinevatel tasanditel** – tippjuhtidest kuni oskustööliseni (*lisaks veel keeleoskus ja võime kiiresti ümber õppida*).
- 8) Väga tähtis on arendada Eestis tegutsevate ettevõtete juhtide võimekusi. **Eestis asuvate allüksuste juhtide teadmiste ja ka motivatsiooni tasemest oleneb suures osas, kas Eestisse tuuakse toodete ja teenuste arendustööd emaettevõttest.**

LÜHIKOKKUVÕTE

- Maailmamajanduses on suured muutused välisinvesteeringute voogudes – **ebakindlus sunnib oma tarneahelaid üle vaatama**
- **Eesti on olnud Kesk- Ida Euroopa riikide hulgas edukas välisinvesteeringute kaasamisel**
- **Hakkame järjest enam ise ka investeerima välismaale**
- Eesti kulutaseme tõus on survestanud välisinvestoreid muutustele (innovatsioonidele)
- **COVID-19 kriis leevendab ajutiselt kulude kasvu survet**
- **Siiski vajame uusi investeeringuid**, mis edukad ka kõrgemal kulude tasemel – ärimudelid toetuvad enam teadmusele
- **Eeldab vastava tööjõu olemasolu** – survestab haridussüsteemi, kuid vajalik ka juurdepääs sobivale võimekale välistööjõule
- **Taristu arendamine on hügieenitingimus**, mida tuleb teha pidevalt